

Дмитро Засєкін

к. пед. наук, старший науковий співробітник відділу біологічної, хімічної та фізичної освіти Інституту педагогіки Національної академії педагогічних наук України

РЕАЛІЗАЦІЯ НАСКРІЗНОЇ ЛІНІЇ «ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА ТА СТАЛИЙ РОЗВИТОК» У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ФІЗИКИ В ГІМНАЗІЇ

Оновлення навчальних програм з усіх предметів для 5-9 класів здійснювалося з метою практичного втілення засад компетентнісного, особистісно-орієнтованого та діяльнісного підходів. Ці підходи визначені як визначальні у державному стандарті освіти. Проте, незважаючи на повсякчасне наголошення про необхідність будувати навчальний процес на засадах компетентнісного підходу, реальне його впровадження залишається незадовільним. Однією із причин цього є те, що проголошення парадигми освіти потребує закріплення її в тих документах, які безпосередньо регулюють освітній процес. Головним таким документом до цього часу є навчальна програма з предмету. На її основі розробляється навчально-методичне забезпечення, складаються календарні й поурочні плани, обираються форми й методи навчання.

Проблема реалізації компетентнісного підходу полягає ще й в тому, що компетентність – як динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність [Закон про освіту] не формується в межах уроку. Упровадження компетентнісного підходу, формування ключових компетентностей потребує комплексу заходів, які охоплюють освітній процес, так би мовити, по-горизонталі й вертикалі. У горизонтальній площині – це міжпредметний зміст, який би дозволяв учневі проявляти свої компетентності на життєвих прикладах, у нових ситуаціях, виявляти вміння приймати рішення, розв'язувати проблеми, критично аналізувати ситуацію, оцінювати ризики, керувати емоціями тощо. У вертикальній – це нарощування знань й

умінь, відслідковування поступу й прогресу в набутті учнями компетентностей.

Зважаючи, що оновлення навчальних програм не передбачає повноцінної заміни їх. Вирішено включити до змісту навчальних програм з усіх навчальних програм наскрізні змістові лінії з метою «сфокусувати» увагу й зусилля вчителів-предметників, класних керівників, зрештою, усього педагогічного колективу на життєво важливих для учня й суспільства проблемах. Наскрізні лінії є соціально значимими надпредметними темами, які допомагають формуванню в учнів уявлень про суспільство в цілому, розвивають здатність застосовувати отримані знання у різних ситуаціях. Однією із наскрізних змістових ліній є «Екологічна безпека та сталий розвиток» [1]. Упровадження її спрямоване на формування в учнів соціальної активності, відповідальності й екологічної свідомості, у результаті яких вони дбайливо й відповідально ставитимуться до довкілля, усвідомлюючи важливість сталого розвитку для економіки, збереження довкілля й розвитку суспільства.

Розгляд питань змістової лінії може здійснюватися як під час уроків із навчальних предметів так і в позаурочний час. З фізики в основній школі є достатньо питань, які пов'язані з екологічною безпекою й сталим розвитком, які можна розглянути під час розв'язування задач і завдань з реальними даними, виконання міжпредметних навчальних проєктів, у роботі з різними джерелами інформації. В позаурочний час питання наскрізної лінії розглядаються під час тематичних тижнів, позаурочних заходів. Учні можуть брати участь у відповідних регіональних, всеукраїнських та міжнародних конкурсах й проєктах (у тому числі дистанційних).

Проте, як виявилось в ході нашого дослідження, самі вчителі не зовсім правильно розуміють сутність питань сталого розвитку й екологічної безпеки. У більшості випадків питання екологічної безпеки асоціюється лише з проблемою забруднення довкілля. У той час, як екологія (від дав.-гр. *οἶκος* — середовище, житло і *λόγος* — вчення, наука) — це наука, що вивчає

закономірності взаємовідношень організмів з довкіллям, а також організацію і функціонування надорганізмових систем (популяцій, видів, біоценозів, біосфери) [1].

У питаннях сталого розвитку учителі фізики також більше уваги приділяють лише природоохоронній сфері, у той час як концепція сталого розвитку (англ. *Sustainable development*) поєднує три головні сфери: економічну, природоохоронну і соціальну.

Зважаючи на це актуальним є розроблення навчально-методичного забезпечення на допомогу вчителям і учням. Цим питанням варто також більше приділити уваги й в системі підготовки майбутніх учителів з усіх спеціальностей, та в системі післядипломної педагогічної освіти. При цьому, на нашу думку, має відбуватися не лише ознайомлення із основами концепції сталого розвитку й екологічної безпеки. Здобута освіта з цих питань має сформувати життєву позицію. Найбільш ефективним для цього є створення проблемних ситуацій, які вимагають аналізу явища і його причинно-наслідкових зв'язків, зіставлення фактів і явищ, аргументації висновків й прийнятих рішень. На уроках фізики, там де це доцільно, мають використовуватися прийоми спрямовані на формування в учнів умінь оцінювати економічні, природні й соціально-політичні явища.

Список використаних джерел

1. Біологічний словник / ред. К. М. Ситник, В. О. Топачевський. — Київ: УРЕ, 1986. — 680 с.
2. Закон України «Про освіту» / <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
3. Навчальна програма з фізики для 7-9 класів закладів загальної середньої освіти / <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-5-9-klas>